Szlakiem zamków regionu łódzkiego

Historia ziem naszego regionu sięga początków państwowości polskiej. Od tamtych chwil obszar ten bogacił się w różnorodne obiekty tworzące kulturę materialną człowieka, stające się świadkami wielu ważnych wydarzeń historii naszej ojczyzny i narodu. Dzisiaj są one nietuzinkowymi atrakcjami krajoznawczo-turystycznymi. Wyjątkowe miejsce na ich liście zajmują zamki, wśród których duża część nie jest powszechnie znana. Podążanie wyznaczonym dla Państwa szlakiem umożliwi poznanie blisko 30 zamków naszego regionu - atrakcji, w której coś interesującego dla siebie odnajdzie początkujący turysta jak i koneser krajoznawstwa. Szlak ma formę pętli poprowadzonej niemal przez wszystkie „zamkowe miejscowości" i jest przeznaczony przede wszystkim dla zmotoryzowanych, choć niektóre jego odcinki mogą zwiedzać turyści na rowerach.

Zamki w krajobrazie Polski pojawiły się wraz z rozwojem sztuki murowania. Początkowo na terenach grodów budowano kamienne rotundy, pełniące funkcję kaplicy zamkowej. W połowie XIII stulecia zaczęto wznosić murowane wieże stanowiące jeden z podstawowych elementów zamku, a z czasem powstawały już pełne cegłane założenia obronne. Kompleks zamkowy tworzyły budynki opasane murami obwodowymi. Podstawowymi jego elementami, poza wieżą, bądź wieżami, były brama, kaplica i domy-rezydencja właściciela oraz budynek gospodarczy. Pierwszym typem zamków były warownie wieżowe, następnie pojawiły się zamki basztowe. Z rozwojem artylerii wykształcił się nowy system obrony zwany bastejowym, umożliwiający skuteczną obronę przed bronią palną, a około połowy XVI wieku system bastionowy, będący zapowiedzią systemów fortowych.

Podstawową cechą zamków była funkcja obronna, jednak z końcem średniowiecza zaczęto im nadawać cechy reprezentacyjne, czyniąc z nich rezydencje. Funkcje obronne posiadały także dwory m. in.: w Pabianicach czy Działoszynie, które potocznie są nazywane zamkami, w rzeczywistości jednak nigdy nimi nie były (dlatego są na szlaku pominięte).

W obecnych granicach województwa łódzkiego na przestrzeni wieków znajdowało się około 30 zamków. Jest to niebagatelna liczba biorąc, pod uwagę wielkość regionu oraz specyfikę położenia geograficznego. Część obiektów zachowało się współcześnie w pełnej krasie, choć po przebudowach (Łęczyca, Opoczno, Oporów, Piotrków Trybunalski, Uniejów), część zaś jako ruina stanowiąca malowniczy element krajobrazu (Bąkowa Góra, Besiekiery, Bolesławiec, Drzewica, Inowłódz, Łowicz, Majkowice, Rawa Mazowiecka, Wojsławice). Jest także kilka obiektów, których jedynymi śladami są relikty ukryte bądź w budowlach powstałych na ich miejscu w okresie późniejszym, bądź pod powierzchnią ziemi (Gorzkowice, Majkowice - zamek „Surdęga", Nowa Brzeźnica, Przedbórz, Sieradz, Sobota, Ujazd, Wieluń, Wieruszów, Wolbórz). Kilka zamków nie zostało zidentyfikowanych w terenie i znajdują się jedynie w archiwaliach (Brzeziny, Skierniewice, Stryków, Toplin, Zameczek koło Opoczna).

Wyprawa zamkowym szlakiem po ziemi łódzkiej będzie z pewnością doskonałą ofertą spędzenia wolnego czasu w regionie oraz wyjątkową sposobnością poznania jego bogactwa kulturowego.

Pomysłodawca szlaku
Piotr Machlański

Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego
al. Piłsudskiego 8, 90-051 Łódź
Departament Sportu i Turystyki
www.lodzkie.pl, turystyka@lodzkie.pl

Redakcja, opracowanie graficzne i skład:
Idalia Manios - Departament Sportu i Turystyki
Wydział Turystyki, ul. Roosevelta 15, 90-056 Łódź

Tekst:
Piotr Machlański

Materiał źródłowy kartograficzny:
na podstawie Atlasu Turystycznego Województwa Łódzkiego,
Departament Geodezji, Kartografii i Geologii
Wydział Wojewódzkiego Ośrodka Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej
ul. Solna 14, 91-423 Łódź
www.rsip.lodzkie.pl, www.geoportal.lodzkie.pl, www.mapy.lodzkie.pl

Materiał zdjęciowy:
Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego, Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego, jednostki samorządu terytorialnego, autorzy

Projekt graficzny:
Departament Promocji
promocja@lodzkie.pl

PUBLIKACJA BEZPŁATNA
ŁÓDŹ 2024

ISBN: 978-83-964162-9-2

Zamek królewski w Łęczycy

Zamek królewski w Opocznie

Zamek arcybiskupi w Oporowie

Zamek królewski w Piotrkowie Tryb.

Zamek arcybiskupi w Uniejowie

W średniowiecznej Polsce Łęczyca odgrywała pierwszoplanową rolę, położona w centralnej części państwa piastowskiego, przy ważnym szlaku handlowym, stała się stolicą jednej z siedmiu prowincji, na które podzielona była Polska. Na przełomie XI i XII w. Łęczyca była grodem kasztelańskim, od XIII w. stolicą księstwa, następnie ziemi, a od XIV w. województwa. Łęczyca była również siedzibą sądów ziemskich i starostwa grodowego.

Najważniejszym miejscem w grodzie zajmował gotycki zamek królewski, usytuowany na sztucznym nasypie ziemnym w południowo-wschodnim narożu obrębu systemu obronnego Łęczycy. Powstanie warowni łączy się z inicjatywą króla Kazimierza Wielkiego. Budowla była dość pokaźnych rozmiarów jak na tamte czasy. Powierzchnia jej wynosiła około 3000 m2. Obiekt zlokalizowano przy ujściu rzeczki Wróblany do jednej z odnóg Bzury. Było to miejsce podmokłe, więc przy wznoszeniu dziedzińca terenu podniesiono o pięć metrów. Zamek założono na planie czworoboku o wymiarach 43x44x59x63 m spiętego murami kurtynowymi. Od miasta oddzielała go jedynie fosa. Dominantą założenia jest usytuowana w południowo-zachodnim narożniku, wieża główna, dołem kwadratowa o boku 9,5 m, przechodząca w górnych kondygnacjach w ośmiobok. Zwana jest szlachecką, gdyż jak podaja zapisy z 1433 r. więziono w niej szlachtę skazaną za ciężkie występki. Loch więzienny znajdował się w najniższej kondygnacji wieży, gdzie nie było otworów okiennych. Więźniom spuszczano na sznurze chleb i wodę. W górnej części wieży przetrzymywano więźniów skazanych za lżejsze przewinienia. We wnętrzu znajdowały się kuny, czyli żelazne obręcze, za pomocą, których skuwano jeńców za szyję lub ręce. Dzisiaj na szczycie wieży się punkt widokowy (wejście do wieży prowadzi z ganku na murach obwodowych).

Wjazd do zamku prowadził od strony miasta po zwodzonym moście przez czworoboczną wieżę bramną, wkomponowaną w zachodnią część kurtyny. Na osi wjazdu wzdłuż kurtyny wschodniej stoi tak zwana prochownia. Dwukondygnacyjny dom mieszkalny, mający charakter rezydencji monarszej, przypominał kształtem wydłużony prostokąt. Podzielony był sienią na część reprezentacyjną - południową z jedną lub dwiema salami na każdym poziomie oraz na część północną - dwutraktową, podzieloną na trzy izby na każdej kondygnacji.

Dziedziniec wypełniała zabudowa drewniana. Dzisiaj wzdłuż kurtyny zachodniej, między wieżą bramną, a murem północnym znajduje się tak zwany „dom nowy", który powstał w stylu renesansowym w latach sześćdziesiątych XVI w. z inicjatywy miejscowego starosty Jana Lutomierskiego i bliskiego przyjaciela króla Zygmunta Augusta. Podczas prac przebudowano także otwory okienne, dodając bogato zdobiony detal kamieniarski oraz zmieniono wysoki wjazd.

Wiek XVII i XVIII przyniósł upadek zamku. W XIX w. zamek pełnił jedynie funkcje magazynowe. Prace remontowe przeprowadzono dopiero po drugiej wojnie światowej. Obecnie w warowni mieści się Muzeum Ziemi Łęczyckiej.

Muzeum Ziemi Łęczyckiej
99-100 Łęczyca, ul. Zamkowa 1, tel. 602 583 435, www.muzeumleczyca.pl

Wśród wystaw znajduje się bogata ekspozycja ukazująca historię zamku, ziemi łęczyckiej oraz prezentująca miejscowy folklor. Muzealną atrakcją jest największa w Polsce kolekcja czci demonicznych, przedstawiających diabła Borutę, legendarnego pana zamczyska. Muzeum prowadzi także działalność naukową i oświatową. Każdego roku pod koniec sierpnia „ożywa" dziedziniec zamkowy, stając się scenerią dla jednego z największych w kraju turniejów rycerskich.

◦> Po bitwie pod Grunwaldem w 1410 r. więziono tu pojmanych komturów krzyżackich.
◦> W 1420 r. Władysławowi Jagielle Czesi ofiarowali koronę swego państwa, którach też odrzucił.
◦> Król Kazimierz Jagiellończyk był najczęstszym gościem w zamku, przebywał w nim aż 40 razy. Wzamku mieszkała także przez blisko dziesięć lat jego żona Elżbieta.
◦> W murach warowni oficjalnie przywitano nowo obranego króla Zygmunta III Wazę.
◦> Według jednego z podań, orszak króla Kazimierza Wielkiego jadący do Łęczycy, zagubił się w okolicznych lasach, zaś kareta królewska zapadła w mokradłach, tak że żadne z dworzan nie mógł jej wyciągnąć. Niespodziewanie znalazł się rosły, barczysty mężczyzna o imieniu Boruta, który z łatwością wydobył powóz. Wdzięczny monarcha obiecał wybarczyć po swojej śmierci władanie nowobudowanym zamkiem. Monarcha nie wiedział jednak, iż owym Borutą był sam diabeł. I tak od XIV w. zamkowe lochy przemierza w pochmurne dni nowy pan zamku - diabeł Boruta.

Zamek rycerski w Bąkowej Górze

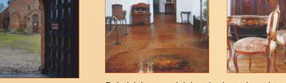

Zamek rycerski w Besiekierach

Zamek królewski w Bolesławcu

Zamek arcybiskupi w Drzewicy

Zamek królewski w Inowłodzu

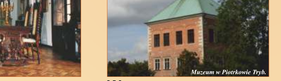

Zamek arcybiskupi w Łowiczu

Zamek rycerski w Majkowicach

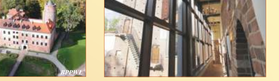

Zamek książęcy w Rawie Mazowieckiej

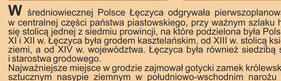

Zamek rycerski w Wojsławicach

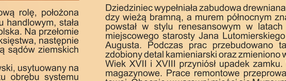

Zamek - rezydencja w Gorzkowicach

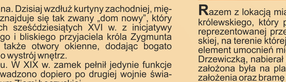

Zamek rycerski w Lutomiersku

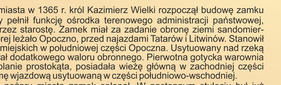

Zamek królewski w Przedborzu

Bąkowa Góra między XIV a XV w. stanowiła centrum dziesięciowiokowego klucza dóbr rodu rycerskiego Bąk herbu „Zadora", po którym pozostały niewielkie ruiny budowli obronnej, określane najczęściej mianem zamku. Po mnikliwych badaniach obiekt ten należy traktować jednak jako dwór obronny. Prawdopodobnie była to obronna wieża mieszkalna, czyli donżon.

Budowla ta powstała w XV w. z inicjatywy Zbigniewa Bąka Starszego, bądź jego syna Zbigniewa Bąka Młodszego należących do najbliższych współpracowników króla Władysława Jagiełły. Do jej budowy wykorzystano miejscowy kamień. Zachowane relikty to dolna partia XV-wiecznej wieży, zbudowana na planie prostokąta o wymiarach ok. 14x30 m z dwoma ryzalitami na osi dłuższych boków. Wnętrze jest zasypane szczerć z usytuowaną w centralnej części izbą główną i położonymi po jej bokach dwoma mniejszymi izbami z kominami dwumiejscowymi w ryzalitach. Grube na trzy metry ściany wskazują, że budowla miała trzy albo cztery kondygnacje.

Obiekt mógł być przebudowany bądź wzniesiony od nowa w późnym renesansie, o czym mogą świadczyć późniejsze detale architektoniczne. Dwór opustoszał w końcu XVII w., powolnie chylący się ku ruinie. Od 2005 r. zamek znajduje się w rękach prywatnych.

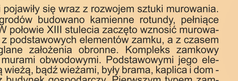

◦> Jednym z proboszczów miejscowej parafii był ksiądz Antoni Kraszewski, stryjeczny brat pisarza Józefa Ignacego Kraszewskiego. Pisarz często odwiedzał Bąkową Górę. Podczas jednej z wizyt znalazł on inspirację do napisania powieści „Legenda Jarbuwa", czyniąc jednym z jej bohaterów rycerza rebosita Bąka (figura zbója siedzi na zamkowym murze).

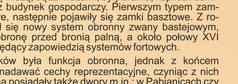

We wsi znajdują się ruiny późnogotyckiej warowni rycerskiej z ok. 1500 r. Wybudowana ją staraniem Mikołaja Sokowskiego - stolnika brzeskiego i kasztelana dobrzyńskiego. Budowla położona jest na sztucznym nasypie umieszczonym na stawie, pełniącym rolę fosy zamkowej, zasilanej rzeką Orłówką. Zamek wybudowano z cegły na kamiennym fundamencie na planie czworoboku (38x40m). Pierwotnie składał się z murów obwodowych, domu mieszkalnego i budynku bramnego.

Około 1553 r. Jan Szczawiński, kasztelan i wojewoda brzesko-kujawski przebudował zamek w stylu barokowym. Dobudował wówczas ośmiobocną część wieżową, zaś po obu stronach dostawiono budynki gospodarcze, dobudowano krużganki arkadowe. Współczesnie zachowany obiekt posiada wiele elementów powstałych w wyniku tej przebudowy. Na szczególną uwagę zasługują zachowane detale barokowej kamieniarki.

Od XIX w. zamek zaczęła popadać w ruinę. Obecnie, po rewitalizacji założenia zamkowego, ruiny udostępnione są zwiedzającym, co jest dzięki temu corocznie odbywa się turniej rycerski.

◦> Legenda mówi o pochodzeniu nazwy zamku. Wiąże się ona z zakładem diabła Boruty, „pana" leczyńskiego zamku, w którym żyli ludzie okolicznych dóbr. Przedmiotem była możliwość postawienia zamku bez użycia siekiery (bez siekiery!).

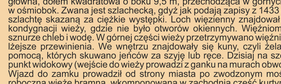

D. Redlicki

Bolesławiec należy do najstarszych grodów na obszarze historycznej ziemi wieluńskiej. Już w XIII w. był dynamicznie rozwijającym się punktem osadniczym, co wiązało się z dogodnym położeniem na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych łączących Mazowsze ze Śląskiem i Morawy z Rusią.

Z inicjatywy księcia Bolesława Pobożnego wzniesiono pierwszy obiekt obronny. Zamek zlokalizowano na wzniesieniu, wśród nadrzecznych łąk, na zachodnim brzegu rzeki Prosny.

Pierwotnie była to budowla opasana murem o długości ok. 70 m i wysokości 7 m. W pd. części dziedzińca w obrębie murów znajdowała się także wieża bramna. Wewnątrz znajdowały się budynki mieszkalne i gospodarcze.

Około 1390 r. z inicjatywy księcia opolsko-raciborskiego Władysława, zamek rozbudowano. W pn. części dziedzińca wzniesiono ośmioboczną wieżę o wysokości ok. 22 m, zaś do wschodniej strony założenia dobudowano dwa budynki o wymiarach 10,5x14 m. Kolejne prace budowlane przeprowadzone z inicjatywy starosty krolewskiego Kacpra Denhoffa w l. 1625-1628, przekształciły zamek w barokową rezydencję. Budowla częściowo spłonęła podczas „potopu szwedzkiego". Nie przyniosła, aż po lata, odbudowy.

Dziś zamek zabezpieczony jest jako trwała ruina. Zachowała się wieża, relikt budynku bramnego oraz częściowo zrekonstruowane mury obwodowe.

Na terenie zamkowym znajduje się **izba muzealna** (98-430 Bolesławiec, ul. Młyńska 4, tel. 62 783 60 54), w której obejrzeć można zabytki wydobyte podczas prac archeologicznych.

◦> W 1709 r. w Bolesławcu gościł król Stanisław Leszczyński. Monarcha zamieszkał w zajadującym z zamkiem drewnianym młynie.

SP w Łowiczu

Drzewica największy rozkwit przeżywała na przełomie XIV i XVI w., kiedy jej właścicielem był Maciej Drzewicki arcybiskup gnieźnieński i Prymas Polski. Z jego inicjatywy wybudowano w l. 1527-1535 zachowaną do dzisiaj w formie fragmentów ruiny okazałą rezydencję. Budowlę wzniesiono w stylu gotyckim, ale z czasem pozyskała też elementy stylu renesansowego.

Zamek zbudowano na pd. od rynku, na terenie terasy zalewowej rzeki Drzewiczki, na planie prostokąta o wymiarach 37x43 m, usytuowanego wschód-zachód. Obiekt wybudowano z miejscowego piaskowca, cegła posłużyła jako budulec przy łukach okiennych i szczytach zachowanych na budynku mieszkalnym i na rzyalicie w ścianie wschodniej. Charakterystycznym elementem wystroju rezydencji są ceglane podwójne szczyty spięte ze sobą cegłami, tworzące ornamentalne pni. I poziomy. W pd.-wsch. części dziedzińca stoi budynek gospodarczy, zwany kaplicą, z rzutem wysunięty poza lico murów. We wnętrzu zachowały się relikty malowideł z XVIII w. Na szczególną uwagę zasługują kamienne renesansowe obramienia okien i drzwi.

Kres świetności warowni przyniósł wybuch wojny w 1814 r., niszcząc niemoralę cały obiekt.

Zamek obecnie jest własnością prywatną, udostępnioną dla turystów. Kluczem do bramy znajdują się w sąsiednim zabudowaniu.

◦> Warto wspomnieć, że w 1534 r. arcybiskup Maciej Drzewicki przywiózł z Rzymu relikwię - czaszkę patriarchy konstantynopolitańskiego św. Jana Chryzostoma. Umieszczono ją w bogato zdobionym relikwiarzu w miejscowym kościele parafialnym pw. św. Łukasza Ewangelisty. Podczas "potopu szwedzkiego" skarb ten uległ tak zniszczeniu, że nie można odnaleźć go do dzisiaj.

SP w Łowiczu

Średniowieczny Inowłódz pełnił rolę strażnicy przy granicy między dzielnicami kraju: Małopolską, Mazowszem i Prusami Pogańskimi. Prymas Polski, Z jego inicjatywy wybudowano w l. 1527-1535 zachowaną do dzisiaj w formie fragmentów ruiny okazałą rezydencję. Budowlę wzniesiono w stylu gotyckim, ale z czasem pozyskała też elementy stylu renesansowego.

Zamek zbudowano na pd. od rynku, na terenie terasy zalewowej rzeki Drzewiczki, na planie prostokąta o wymiarach 37x43 m, usytuowanego wschód-zachód. Obiekt wybudowano z miejscowego piaskowca, cegła posłużyła jako budulec przy łukach okiennych i szczytach zachowanych na budynku mieszkalnym i na ryzalicie w ścianie wschodniej. Charakterystycznym elementem wystroju rezydencji są ceglane podwójne szczyty spięte ze sobą cegłami, tworzące ornamentalne pni. I poziomy. W pd.-wsch. części dziedzińca stoi budynek gospodarczy, zwany kaplicą, z rzutem wysunięty poza lico murów. We wnętrzu zachowały się relikty malowideł z XVIII w. Na szczególną uwagę zasługują kamienne renesansowe obramienia okien i drzwi.

Kres świetności warowni przyniósł wybuch wojny w 1814 r., niszcząc niemoralę cały obiekt.

Zamek obecnie jest własnością prywatną, udostępnioną dla turystów. Kluczem do bramy znajdują się w sąsiednim zabudowaniu.

Łowicz od XII w. do rozbiorów Polski był ośrodkiem administracyjnym dóbr arcybiskupów gnieźnieńskich, które często nazywać mianem Księstwa Łowickiego. W 1355 r. z inicjatywy abp. Jarosława Bogorii Skotnickiego w miejscu dawnego grodu rozpoczęto budowę obecnego zamku.

Warownia arcybiskupia powstała nad Bzurą. Pierwotny gotycki zamek składał się z równoległych względem siebie dwóch budynków, rezydencjonalnego i usługowego, wieży bramnej oraz muru zamykającego dziedziniec od zachodu. Dwór otrzymał stosowną renesansową oprawę. Wybudowany z kamienia i cegły składał się z budynku mieszkalnego wzniesionego na planie nieregularnego prostokąta o wymiarach 15x13 m, dwóch ryzalitów, dziedzińca oraz narożnej baszty. Najlepiej zachowanym i najważniejszym fragmentem całego założenia zamku jest trójkondygnacyjna narożna baszta. W przyziemiu okrągła, na wysokości pierwszego piętra przechodzi w ośmiobok, powyżej czworoboczna. W baszcie znajduje się kilka ciekawych detali architektonicznych renesansowych XVI w. oraz elementy renesansowej kamieniarki okiennej.

Obecnie jest uszczerbiony przez Szwedów w 1702 r. podczas tak zwanej wojny północnej.

Współcześnie porośnięte krzewami ruiny są własnością prywatną, a zwiedzanie dziedzińca jest ograniczone.

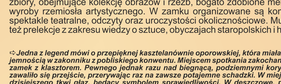

Majkowice w XIV w. były własnością rycerską Nagodziców-Jelitczyków. Najbardziej znanym przedstawicielem tego rodu był Florian Szary - bohater bitwy pod Płowcami w 1331 r., którego historia została utwalona przez Jana Długosza w „Rocznikach czyli kronikach Królestwa Polskiego".

Współczesne ruiny są pozostałością renesansowego dworu obronnego rodziny Majkowskich, z pierwszej połowy XVI w., zwanego również zamkiem. Dwór otrzymał stosowną renesansową oprawę. Wybudowany z kamienia i cegły składał się z budynku mieszkalnego wzniesionego na planie nieregularnego prostokąta o wymiarach 15x13 m, dwóch ryzalitów, dziedzińca oraz narożnej baszty. Najlepiej zachowanym i najważniejszym fragmentem całego założenia zamku jest trójkondygnacyjna narożna baszta. W przyziemiu okrągła, na wysokości pierwszego piętra przechodzi w ośmiobok, powyżej czworoboczna. W baszcie znajduje się kilka ciekawych detali architektonicznych renesansowych XVI w. oraz elementy renesansowej kamieniarki okiennej.

Obecnie jest uszczerbiony przez Szwedów w 1702 r. podczas tak zwanej wojny północnej.

Współcześnie porośnięte krzewami ruiny są własnością prywatną.

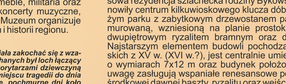

Rawa Mazowiecka była jednym z najważniejszych grodów na historycznym Mazowszu. W okresie rozbicia dzielnicowego znalazła się w dzielnicy mazowieckiej, pozostając pod panowaniem książąt mazowieckich aż do 1462 r., czyli do momentu inkorporacji przez króla Kazimierza Jagiellończyka Mazowsza do Korony. W 1313 r. Rawa stała się stolicą księstwa.

XIV-wieczna miejscowa warownia, po której do dziś pozostały jedynie ruiny, ulokowana była we wschodniej części miasta w widłach rzek Rawki i Rylskiej. Zamek wybudowano z inicjatywy księcia mazowieckiego Siemowita IV (ok. 1426 r.). Wzniesiono go na planie regularnego prostokąta o wymiarach 61x66 m. W wschodniej części miasta, na przedmieściu zwanym Wielką Wsią, na lewym brzegu rzeki Strawy, na kopcu zniemym wzmocnionym sosnowymi balami i otoczonym fosą zbudowano zamek będący siedzibą władcy podczas trwania obrad Sejmu. Inicjatorem budowy zamku był król Zygmunt Stary.

Rezydencja powstała prawdopodobnie w miejscu, wcześniejszego drewnianego obiektu obronnego z XIII lub XIV w., wymienianego w źródłach w 1510 r. Wybudowano ją w latach 1512-1519 wg projektu czołowego muratora doby Odrodzenia w Polsce Benedykta z Sandomierzanina. Zamek przybrał znaną w średniowieczu formę wieży o charakterze mieszkalno-obronnym, której nadano godną renesansu oprawę rzeźbiarską. Trzykondygnacyjną budowę z wysokim przyziemiem wybudowano na planie zbliżonym do kwadratu o wymiarach 18x20 m z cegły z wykorzystaniem ciosów kamiennych przy obramieniu gotycko-renesansowych otworów okiennych i bogatych portali. Posadzki wykonano z czerwonego marmuru. Część parterowa pełniła funkcję gospodarczą, wyższe dwie kondygnacje miały zaś charakter mieszkalno-rezydencjonalny. Apartament królewski położony na pierwszym piętrze składał się z sali, izby i sieni reprezentacyjnej. Na najwyższej kondygnacji znajdowała się sala „palatium-stubam superiorem". Każda następna kondygnacja jest wyższa od poprzedniej.

Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim
97-300 Piotrków Trybunalski, Plac Zamkowy 4, tel. 44 646 52 72, www.muzeumpiotrkow.pl

Do najcenniejszych ekspozycji muzeum należą: prehistoria ziemi piotrkowskiej, dzieje miasta i zamku, poczet królów i książąt polskich anonimowego autora z drugiej połowy XVIII w., kolekcja broni palnej i broni białej oraz zbiory sztuki sakralnej.

◦> W 1493 r. w Piotrkowie ukształtował się dwuizbowy parlament Polski.
◦> W latach 1406-1492 Piotrków był miejscem 58 zgromadzeń i zjazdów rycerstwa, od 1493 do 1567 r. - 38 razy sejmu dwuizbowego, a aż 29 synodów biskupich.
◦> W latach 1578-1792 Piotrków był siedzibą Trybunału Koronnego.

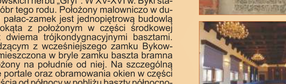

Zamek rycerski Byki w Piotrkowie Tryb.

W dawnej wsi Byki (dziś granice Piotrkowa Tryb.) zachowała się wspaniała renesansowa rezydencja szlachecka rodziny Bykowskich herbu „Gryf". W XV-XVI w. Byki stanowały centrum kilkunastokrotnie większego klucza dóbr tego rodu. Położony malowniczo w dużym parku z zabytkowym drzewostanem pałac-zamek jest jednopiętrową budolą murowaną, wzniesioną na planie prostokąta z położonym w części środkowej dwupiętrowym ryzalitem bramnym oraz dwiema trójkondygnacyjnymi basztami. Najstarszym elementem budowli pochodzącym z wcześniejszego zamku Bykowskich z XV w. (XVI w.?), jest centralnie umieszczona w bryle zamku baszta bramna o wymiarach 7x12 m i wysokości 22 m, położona na południe od niej. Na szczególną uwagę zasługują wspaniałe renesansowe portale oraz obramowania okien w części środkowej dawnej baszty, ryzalitu oraz wejścia od północy w pobliżu baszty północno-wschodniej. Obecnie mieści się tu Ochodzi Doradztwa Rolniczego.

Zamek rycerski w Wojsławicach

Miejscowy zamek, określany często w literaturze przedmiotu często dworem obronnym powstał prawdopodobnie w połowie XVI w. Wybudowany go z inicjatywy miejscowego dziedzica Piotra Wężyka. Założony na planie zbliżonym do kwadratu o wymiarach 21x23x22x23 m pierwotnie składał się z opartego o południowy mur obwodowy, domu mieszkalnego dwu- lub trzykondygnacyjnego (9x23m) oraz położonego w północnej części dziedzińca (10x20 m) obwodowego z trzech stron murami obwodowymi. W kurtynie wsch. znajdowała się brama z fosą. Wnętrze zostało zarazem wypełniała pn.-wsch. narożnik założenia. Prawdopodobnie pełniła joza funkcję ostatniego wjazd, roję kaplicy zamkowej. Mur posiadały zapewne ganki. Obecnie zachowane są jedynie fragmenty zewnętrznej zamkowego oraz relikty muru kurtynowego.

Ruiny w własnością prywatną i służą jako miejsce rekreacji, szczególnie miłośnikom wędkarstwa.

Zamek królewski w Sieradzu

Zamek rycerski w Sobocie

Zamek rycerski w Ujeździe

Zamek królewski w Wieluniu

Zamek rycerski w Wieruszowie

Zamek rycerski w Strykowie

Niegdyś znajdowała się tutaj fortalicja rycerska, odnotowana w źródłach w 1505 r. Źródła z 1659 r. określają ją mianem zamku. Pod koniec XVII w. - bądź na początku następnego stulecia, fortalicja opustoszała. Jedna z hipotez zakłada, że opisywany obiekt był dworem na kopcu. Weryfikację tak postawionego problemu badawczego mogą przynieść jednynie badania archeologiczne. Teren fortalicji został zlokalizowany w terenie dopiero pod koniec XX w. Pełniła ona funkcję obronną położone jest na południowy-zachód od centrum miasta w dolinie zalewowej rzeki Moszczenicy.

Zamek królewski w Toplinie

Toplin trafił na karty historii w 1299 r., przy okazji wydania dokumentu przez Władysława Łokietka w „Toplinie i Szamotułach w Sycmirze" [stniała biała] bowiem jedna z rezydencji królewskich. W 1378 r. nowy właściciel tych ziem książę Władysław Opolczyk, za wierną służbę nadał fortalicję Janowi Szoffowi. Od tego momentu zamek znajdował się w rękach rycerskich. Dzisiaj trudno określić jego położenie.

Zamek biskupi w Wolborzu

Niegdyś w widłach rzek Wolbórki i Moszczanki znajdował się zamek biskupów kujawskich. Średniowieczne założenie zamkowe prawdopodobnie miało kształt regularnego czworoboku, o wymiarach 64x66 m, z miejscowego kamienia, a w wyższych partiach z cegły. W 1421 r. zamek uległ zniszczeniu. W 1582 r. odbudowany zamek, jak wynika z opisów źródłowych, znajdował się na nasypie. Wjazd prowadził przez most zwodzony, a od wschodu była dostępna zwodzonym pełniejącym rolę strożówki. Przypuszczalnie dom zamkowy był budową trójskrzydłową z trójkondygnacyjną z okrągłą wieżą w narożu północno-zachodnim. W dwóch skrzydłach znajdowały się trzy kondygnacje o charakterze mieszkalno-obronnym z trzecim - dwie wyższe również użytkowe i najniższa gospodarcza. Najbardziej reprezentacyjne było pierwsze piętro. Tam znajdowała się „wielka izba" i inne wspaniałe zdobione pomieszczenia. Prawdopodobnie dziedziniec miał charakter renesansowy z arkadami.

Po kolejnym pożarze wystawiono nową bardziej okazałą budowlę. Miała ona podobno 12 baszt i otoczona była wysokim murem. W XVII w. zamek przestał pełnić funkcje obronny charakter na rzecz funkcji rezydencjonalno-mieszkalnej. Świetność zamku zahamował „potop szwedzki" oraz pożar, który wybuchł w 1701 r.

Po odbudowie w 1739 r. w inwentarzu dóbr biskupich czytamy o wygodnej i rozległej rezydencji. Po wszystkich latach obiekt popadł w ruinę, co potwierdza rysunek z 1791 r.

Po zamku (obecnie ul. Świętokrzyską) pozostał słabo czytelny nasyp okolny budynku bieszczy. Jedynym pozostałością jest odnalezione w XIX w. ceglane herbowa umieszczona w elewacji domu przy ulicy Modrzewskiego 2. Przedstawia herb „Doliwa" - trzy róże i napis „R.P. 1901.26 maja znalezione) i odnowiony" (na ok. obok).

◦> W zamku, będącym najokazalszą rezydencją biskupów kujawskich wielokrotnie gościły głowy koronowane i wysocy dostojnicy państwowi i kościelni. 17 czerwca 1410 r. przebywał w zamku Kazimierz Jagiellończyk, wnuk Władysława Jagiełły, bowiem w latach: 1409, 1410, 1414, 1422 był więzieniem koncentracji wojsk przed wyprawami przeciwko Krzyżakom.

◦> Wybitnym przyrodnikiem wolborzan należał urodzony w 1503 r. Andrzej Fryczy Modrzewski, wszechstronnie wykształcony humanista, wielki pacyfista i reformator społeczeństwa, autor epokowego dzieła „O naprawie Rzeczypospolitej", w którym nawoływał do reform ojczyzny.

◦> Z Wolborzem związany był również pamiętnikarz doby saskiej Jędrzej Kitowicz. Pełnił on urząd administratora dóbr wolborskich oraz kanonik kolegiaty.

Zamek rycerski w Zameczku koło Opoczna

Zameczek był pierwotnie określany w źródłach jako Domujówice. Na jej skraju istniała niegdyś fortalicja odnotowana w źródłach w 1453 r. Obiekt ten zbudowany z miejscowego piaskowca, położony był na wznieniu, nad brzegiem rzeki Drzewiczki. Posiadał cztery baszty i mur. Założenie otoczone było fosą i wałem. Pełnił prawdopodobnie rolę strażnicy na pogranicze Małopolski i Mazowsza. Podczas „potopu szwedzkiego" w 1655 r. został zniszczony. Na początku XX w. istniała jeszcze dwukondygnacyjna baszta. Obecnie relikty warowni znajdują się pod wodą stawów hodowlanych.

Zamki, o których wspomina już tylko historia

Zamek rycerski w Brzezinach

Źródła wspominają w 1547 r. o rezydencji Lasockich ówczesnych właścicieli miasta. Nie ma pewności jednak czy budowla ta była zamkiem czy dworem. Określenie Domujówice „zamek" może jedynie sugerować, że była to zamczysko. Problem ten może rozwiązać ekspertyza badawcza, jednak jej przeprowadzenie jest niemożliwe, gdyż zamek nie został dotychczas zidentyfikowany w terenie. Jedynym tropem są odkrycia z końca lat 80. XX w. podczas prowadzonych prac archeologicznych w rejonie kościoła pw. Świętego Ducha natrafiono na XVI-XVII-wieczne mury ceglane. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że były to relikty warowni Lasockich.

◦> XVI wiek miasto słynęło w Rzeczypospolitej z produkcji i wytwarzania wyrobów sukienniczych - miejscowym czarnym suknem; w 1572 roku wyściełano nim kaplicę pogrzebową króla Zygmunta Augusta.

Zamek królewski w Brzeźnicy (obecnie Nowa Brzeźnica)

W tym dawnym mieście za panowania Kazimierza Jagiellończyka Wielkiego postanowiono wznieść na miejscu drewnianej fortalicji, wzmiankowanej w 1345 r., murowany zamek. Budowli nigdy nie ukończono, gdyż prace nad nią przerwano wraz ze